

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 21ης Μαρτίου 2013 *

«Καθεστώς περιφερειακών ενισχύσεων — Επενδύσεις στον τομέα της μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων — Απόφαση της Επιτροπής — Ασυμβατότητα προς την εσωτερική αγορά — Κατάργηση των ασύμβατων ενισχύσεων — Χρόνος χορηγήσεως της ενισχύσεως — Αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης»

Στην υπόθεση C-129/12,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Finanzgericht des Landes Sachsen-Anhalt (Γερμανία) με απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2012, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 8 Μαρτίου 2012, στο πλαίσιο της δίκης

Magdeburger Mühlenwerke GmbH

κατά

Finanzamt Magdeburg,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta, πρόεδρο τμήματος, Γ. Αρέστη, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev (εισηγητή) και J. L. da Cruz Vilaça, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και N. Graf Vitzthum,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους V. Kreuschitz και T. Maxian Rusche,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2 της αποφάσεως 1999/183/EK της Επιτροπής, της 20ής Μαΐου 1998, σχετικά με κρατικές ενισχύσεις για τη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων που θα μπορούσαν να χορηγηθούν στη Γερμανία βάσει των υφισταμένων καθεστώτων περιφερειακής ενίσχυσης (ΕΕ 1999, L 60, σ. 61).
- 2 Η υπό κρίση αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Magdeburger Mühlenwerke GmbH (στο εξής: Magdeburger Mühlenwerke) και του Finanzamt Magdeburg (στο εξής: Finanzamt), με αντικείμενο την άρνηση του δεύτερου να λάβει υπόψη, κατά τον υπολογισμό ενισχύσεως για επένδυση, ορισμένες επενδύσεις που είχαν πραγματοποιηθεί στον τομέα της αλευροποιίας.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η απόφαση 94/173/EK της Επιτροπής, της 22ας Μαρτίου 1994, για την κατάρτιση κριτηρίων επιλογής που πρέπει να ληφθούν υπόψη για τις επενδύσεις όσον αφορά τη βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων και προϊόντων δασοκομίας και για την κατάργηση της απόφασης 90/342/ΕΟΚ (ΕΕ L 79, σ. 29), ορίζει στο σημείο 2.1., πρώτη περίπτωση, του παραρτήματός της:

«2.1.Στους τομείς των σιτηρών και του ρυζιού (εκτός των σπόρων προς σπορά), αποκλείονται οι ακόλουθες επενδύσεις:

— επενδύσεις όσον αφορά [...] την αλευροποιία [...].».

- 4 Το 1995 η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ενέκρινε ένα νομοθετικό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων σχετικά με επενδύσεις στον τομέα της μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων (ΕΕ 1996, C 29, σ. 4, στο εξής: ρυθμίσεις για τον γεωργικό τομέα). Με το υπ' αριθ. SG (95) D/13086 έγγραφο της 20ής Οκτωβρίου 1995, ανακοίνωσε το προαναφερθέν νομοθετικό πλαίσιο στα κράτη μέλη.
- 5 Στο σημείο 3, στοιχείο β', των προαναφερθεισών ρυθμίσεων, η Επιτροπή διευκρίνισε, μεταξύ άλλων, ότι «καμία κρατική ενίσχυση που χορηγείται για οποιαδήποτε επένδυση [...] που αποκλείεται οριστικά και αμετάκλητα στο σημείο 2 του [παραρτήματος της αποφάσεως 94/173] δεν μπορεί να θεωρηθεί ως συμβατή με την κοινή αγορά». Από το ίδιο σημείο, στοιχείο β', προκύπτει ότι οι ρυθμίσεις για τον γεωργικό τομέα αφορούν ιδίως τις ενισχύσεις που χορηγούνται στο πλαίσιο καθεστώτος περιφερειακών ενισχύσεων.
- 6 Το διατακτικό της αποφάσεως 1999/183 προβλέπει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Άρθρο 1

Τα καθεστώτα περιφερειακής ενίσχυσης της Γερμανίας δεν συμβιβάζονται με την κοινή αγορά [...] ως προς το ότι δεν συμμορφώνονται προς τις κατευθυντήριες γραμμές και τα ενδεδειγμένα μέτρα για τις κρατικές ενισχύσεις τις σχετικές με επενδύσεις στη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων, οι οποίες είχαν ανακοινωθεί στην [Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας] με την επιστολή [SG(95) D/13086] της 20ής Οκτωβρίου 1995.

Άρθρο 2

Εντός δύο μηνών από την ημερομηνία κοινοποίησης της παρούσας απόφασης, η [Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας] τροποποιεί ή, όπου αυτό είναι απαραίτητο, καταργεί τις υφιστάμενες ενισχύσεις και τα υφιστάμενα καθεστώτα ενίσχυσης, ώστε να εξασφαλίσει ότι συμβιβάζονται με την κοινή αγορά. Ειδικότερα, σύμφωνα με το σημείο 3[στοιχείο β'], των κατευθυντηρίων γραμμών που αναφέρονται στο άρθρο 1, η [Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας] μεριμνά ώστε:

- 1) να μη χορηγούνται κρατικές ενισχύσεις για επενδύσεις στη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων, και αυτό ισχύει για όλες τις επενδύσεις οι οποίες [...] αποκλείονται άνευ όρων από το σημείο 2 του [παραρτήματος της αποφάσεως 94/173]

[...]

Άρθρο 3

Η [Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας] ενημερώνει την Επιτροπή για τα μέτρα που θεσπίζει για να συμμορφωθεί με την παρούσα απόφαση, εντός δύο μηνών από την επίσημη κοινοποίησή της.

[...]»

Το γερμανικό δίκαιο

- 7 Ο νόμος περί επιδοτήσεων για επενδύσεις (Investitionszulagengesetz), της 22ας Ιανουαρίου 1996, σκοπός του οποίου ήταν η επιτάχυνση και η εντατικοποίηση της δραστηριότητας των ιδιωτικών επιχειρήσεων της επιδοτούμενης περιοχής, ήτοι του Land του Βερολίνου και των νέων Länder, προέβλεπε την καταβολή επιδοτήσεως για επένδυση, υπό τη μορφή κρατικής επιδοτήσεως, στους υποκείμενους στον φόρο που είχαν πραγματοποιήσει ορισμένες επενδύσεις στην επιχείρησή τους.

- 8 Κατά το άρθρο 2, πρώτη περίοδος, του εν λόγω νόμου:

«Συνιστούν επιλέξιμες επενδύσεις η απόκτηση και η παραγωγή νέων αναλώσιμων κινητών αγαθών που προσαρτώνται στα πάγια στοιχεία του ενεργητικού, τα οποία, τουλάχιστον 3 έτη μετά την απόκτηση ή κατασκευή τους,

- 1) αποτελούν μέρος των πάγιων στοιχείων του ενεργητικού επιχειρήσεως ή εγκαταστάσεως στην επιδοτούμενη περιφέρεια,
- 2) παραμένουν σε εγκατάσταση της επιδοτούμενης περιφέρειας, και
- 3) χρησιμοποιούνται για ιδιωτικούς σκοπούς κατά 10 % κατ' ανώτατο όριο ανά έτος.»

- 9 Η δεύτερη περίοδος της ίδιας διατάξεως απαριθμεί τις επενδύσεις ως προς τις οποίες δεν μπορεί να χορηγηθεί επιδότηση για επένδυση. Κατά το σημείο 4, που εισήχθη με τον νόμο περί φορολογικών ελαφρύνσεων του 1999 (Steuerentlastungsgesetz 1999), της 19ης Δεκεμβρίου 1998, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 24 Δεκεμβρίου 1998, δεν είναι επιλέξιμα για επιδότηση για επένδυση, μεταξύ άλλων:

«4) όσα επενδυτικά αγαθά απέκτησε ο ενδιαφερόμενος [...] μετά τις 2 Σεπτεμβρίου 1998 και μνημονεύονται [...] στο σημείο 2 του παραρτήματος της [αποφάσεως 94/173] [...]».

10 Το άρθρο 3, σημείο 4, του εν λόγω νόμου ορίζει ότι:

«[...] Μια επένδυση είναι επιλέξιμη σε περίπτωση που:

4. ο δικαιούχος την ξεκίνησε στις 30 Ιουνίου 1994 και την ολοκλήρωσε πριν την 1η Ιανουαρίου 1999 και πρόκειται για επένδυση σε επιχείρηση μεταποίησης [...]».

11 Στην τέταρτη και πέμπτη περίοδο της εν λόγω διατάξεως διευκρινίζονται τα εξής:

«Οι επενδύσεις θεωρείται ότι ολοκληρώνονται κατά τον χρόνο που αποκτώνται τα επενδυτικά αγαθά [...]. Οι επενδύσεις θεωρείται ότι ξεκινούν από τον χρόνο που παραγγέλλονται τα επενδυτικά αγαθά [...]».

12 Κατά το άρθρο 4, πρώτη περίοδος, του εν λόγω νόμου:

«Βάση υπολογισμού της επιδοτήσεως για επένδυση συνιστά το συνολικό κόστος της [...] επενδύσεως η οποία αποτελεί αντικείμενο ενισχύσεως και ολοκληρώθηκε κατά τη διάρκεια του λογιστικού έτους.»

13 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, του εν λόγω νόμου προβλέπει ότι «οι αιτήσεις για τη χορήγηση επιδοτήσεως για επένδυση πρέπει να υποβάλλονται πριν την 30ή Σεπτεμβρίου του ημερολογιακού έτους που έπεται του λογιστικού έτους κατά τη διάρκεια του οποίου ολοκληρώθηκαν οι επενδύσεις».

14 Το άρθρο 9a της εκτελεστικής του νόμου περί φορολογίας εισοδήματος (Einkommensteuer-Durchführungsverordnung) υπουργικής απόφασης ορίζει ως έτος κτήσεως «το έτος της παραδόσεως».

15 Κατά το Finanzgericht des Landes Sachsen-Anhalt, από τη νομολογία του Bundesfinanzhof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Φορολογικό Δικαστήριο) προκύπτει ότι ως ημερομηνία παραδόσεως λογίζεται ο χρόνος κατά τον οποίο το επενδυτικό αγαθό μπορεί να τεθεί σε λειτουργία στην επιχείρηση του αποκτώντος.

Ιστορικό της διαφοράς και προδικαστικό ερώτημα

16 Ο νόμος της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις δεν επέβαλε αρχικώς περιορισμούς όσον αφορά τις επενδύσεις στον τομέα της γεωργίας, δεδομένου ότι η γερμανική ομοσπονδιακή κυβέρνηση εκλάμβανε τις ρυθμίσεις για τον γεωργικό τομέα ως μη δεσμευτική νομικώς σύσταση.

17 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κοινοποίησε τον νόμο της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις στην Επιτροπή την 31η Μαΐου 1995, κατ' εφαρμογή του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ. Η Επιτροπή τον εξέτασε στο πλαίσιο των υποθέσεων N494/A/95 και N710/C/95 και τον ενέκρινε με την από 29 Νοεμβρίου 1995 απόφαση, στην οποία διευκρινιζόταν ότι κατά την εφαρμογή του περί ου ο λόγος καθεστώτος ενισχύσεων έπρεπε να τηρούνται οι εφαρμοστέες, ιδίως στον τομέα της γεωργίας, κοινοτικές διατάξεις.

18 Με τις ρυθμίσεις για τον γεωργικό τομέα η Επιτροπή κάλεσε τα κράτη μέλη να επιβεβαιώσουν εντός δίμηνης προθεσμίας ότι θα συμμορφώνονταν το αργότερο έως την 1η Ιανουαρίου 1996 με το ως άνω πλαίσιο, τροποποιώντας τις υφιστάμενες ενισχύσεις. Ελλείψει τέτοιου είδους επιβεβαιώσεως, η Επιτροπή επιφύλασσε στον εαυτό της το δικαίωμα να κινήσει την επίσημη διαδικασία έρευνας του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν συμμορφώθηκε με την προαναφερθείσα απαίτηση της Επιτροπής.

- 19 Στις 12 Ιουνίου 1996 η Επιτροπή αποφάσισε να κινήσει επίσημη διαδικασία ελέγχου κατά των περιφερειακών καθεστώτων ενισχύσεων στον τομέα της μεταποίησης και εμπορίας των υφιστάμενων γεωργικών προϊόντων στη Γερμανία. Η απόφαση αυτή δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* στις 5 Φεβρουαρίου 1997 (ΕΕ C 36, σ. 13).
- 20 Η συγκεκριμένη διαδικασία περατώθηκε στις 20 Μαΐου 1998, ημερομηνία κατά την οποία εκδόθηκε η απόφαση 1999/183, η οποία κοινοποιήθηκε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στις 2 Ιουλίου 1998.
- 21 Με το από 18 Σεπτεμβρίου 1998 έγγραφό του, το οποίο δημοσιεύθηκε στις 28 Σεπτεμβρίου 1998 στο *Bundessteuerblatt* (επίσημο δελτίο φορολογικής νομοθεσίας, στο εξής: *BStBl*), το γερμανικό ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομικών ανακοίνωσε στις ανώτατες οικονομικές αρχές των Länder ότι από τις 3 Σεπτεμβρίου δεν επιτρεπόταν πλέον η χορήγηση επιδοτήσεων, ιδίως για τις απαριθμούμενες στο άρθρο 2 του παραρτήματος της αποφάσεως 94/173 επενδύσεις, και επισήμανε ότι αναμενόταν αντίστοιχη τροποποίηση του νόμου της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις (στο εξής: έγγραφο της 18ης Σεπτεμβρίου 1998).
- 22 Με τον νόμο του 1999 περί φορολογικών απαλλαγών, ο Γερμανός νομοθέτης τροποποίησε τον νόμο της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις, μνεία του οποίου έγινε στη σκέψη 9 της παρούσας αποφάσεως.
- 23 Στις 10 Σεπτεμβρίου 1999 η Magdeburger Mühlenwerke, η οποία εκμεταλλεύεται στα νέα Länder επιχείρηση αλευροποιίας, ζήτησε να της χορηγηθεί επιδότηση για επενδύσεις που πραγματοποίησε το 1998, ύψους περίπου 5,9 εκατομμυρίων γερμανικών μάρκων (DEM).
- 24 Το Finanzamt έκρινε, ωστόσο, ότι η αξία των επιλέξιμων για τη λήψη της ενισχύσεως επενδύσεων ανερχόταν μόλις σε 1,9 εκατομμύρια DEM. Ειδικότερα, αρνήθηκε να συνυπολογίσει στη βάση υπολογισμού της ενισχύσεως, κατ' εφαρμογή του άρθρου 2, δεύτερη περίοδος, σημείο 4, του νόμου της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις, τις επενδύσεις στην περίπτωση των οποίων η οριστική απόφαση για την πραγματοποίησή τους είχε ληφθεί το αργότερο έως τις 2 Σεπτεμβρίου 1998, η παράδοση όμως του επενδυτικού αγαθού έλαβε χώρα μετά την εν λόγω ημερομηνία.
- 25 Στις 26 Σεπτεμβρίου 2001 η Magdeburger Mühlenwerke άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Finanzgericht des Landes Sachsen-Anhalt, υποστηρίζοντας ότι η εισαγωγή του άρθρου 2, δεύτερη περίοδος, σημείο 4, του νόμου της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις προσέκρουε στη συνταγματική αρχή της μη αναδρομικότητας.
- 26 Ειδικότερα, η Magdeburger Mühlenwerke ισχυρίσθηκε ότι η αναδρομική ισχύς του άρθρου 2, δεύτερη περίοδος, σημείο 4, του νόμου της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις διέψευσε τη δικαιολογημένη της εμπιστοσύνη, διότι, αφενός, από της λήψεως αποφάσεως για την πραγματοποίηση της επενδύσεως, διάταξη βάσει της οποίας χορηγείται η ενίσχυση θεμελιώνει τη δικαιολογημένη εμπιστοσύνη του αιτούντος την ενίσχυση. Εν προκειμένω η απόφασή της να πραγματοποιήσει την επένδυση ελήφθη πριν τις 3 Σεπτεμβρίου 1998 και ο Γερμανός νομοθέτης δεν είχε διατυπώσει καμία επιφύλαξη ως προς τη συγκεκριμένη διάταξη δυνάμει του δικαίου της Ένωσης ούτε προέβλεψε μεταβατικό καθεστώς για τις ήδη πραγματοποιηθείσες επενδύσεις.
- 27 Αφετέρου, η εν λόγω εταιρία δεν μπορούσε να πληροφορηθεί ότι ήταν αδύνατο να λάβει επιδότηση για επένδυση παρά μόνο από τις 28 Σεπτεμβρίου 1998, ημερομηνία δημοσίευσής στο *BStBl* του από 18 Σεπτεμβρίου 1998 εγγράφου, και μετά την παρέλευση επαρκούς για την ενημέρωσή της προθεσμίας.

- 28 Το Finanzamt υποστήριξε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου ότι η απόφαση 94/173 δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* στις 23 Μαρτίου 1994 και ότι έκτοτε καθένας μπορούσε να έχει πρόσβαση σε αυτήν, με αποτέλεσμα από την ημερομηνία αυτή να μη συντρέχει πλέον λόγος προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης των αιτούντων ενίσχυση.
- 29 Στις 20 Δεκεμβρίου 2007 το Finanzgericht des Landes Sachsen-Anhalt ανέστειλε την εκδίκαση της υποθέσεως και υπέβαλε στο Bundesverfassungsgericht το ερώτημα κατά πόσον το άρθρο 2, δεύτερη περίοδος, σημείο 4, του νόμου της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις ήταν σύμφωνο με τη συνταγματική αρχή της μη αναδρομικότητας. Συναφώς, διευκρίνισε ότι στον βαθμό που η επίμαχη τροποποίηση του νόμου της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις τυγχάνει εφαρμογής και σε όσες οριστικές αποφάσεις για την πραγματοποίηση επενδύσεων έλαβαν οι επενδυτές πριν τη θέση σε ισχύ της νέας νομοθεσίας, η τροποποίηση αυτή έχει, σύμφωνα με τη γερμανική νομολογία και θεωρία, αναδρομική ισχύ.
- 30 Κατά το Finanzgericht des Landes Sachsen-Anhalt, ως χρόνος χορηγήσεως της ενισχύσεως έπρεπε να θεωρηθεί ο χρόνος κατά τον οποίο ελήφθη η οριστική απόφαση για την πραγματοποίηση της επενδύσεως. Ειδικότερα, το εθνικό καθεστώς ενισχύσεων είχε λειτουργήσει ως κίνητρο, στον βαθμό που ώθησε τον επενδυτή να προβεί στην επένδυση. Την ερμηνεία αυτή ενισχύει, εξάλλου, το γράμμα της αποφάσεως 1999/183, στην οποία τάσσεται προθεσμία για τη συμμόρφωση των κρατών μελών προς αυτή. Επιπροσθέτως, το άρθρο 2 της αποφάσεως 1999/183 πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.
- 31 Συναφώς, το Finanzgericht des Landes Sachsen-Anhalt έκρινε ότι η Επιτροπή είχε εγκρίνει, με την απόφαση 1999/183, την ύπαρξη μεταβατικού καθεστώτος όσον αφορά τις οριστικές αποφάσεις για την πραγματοποίηση επενδύσεων που είχαν ληφθεί πριν τη δημοσίευση της συγκεκριμένης αποφάσεως για λόγους προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης των επενδυτών. Επομένως, στον βαθμό που η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας είχε τη δυνατότητα να θεσπίσει μεταβατικό καθεστώς και επέλεξε να τροποποιήσει αναδρομικώς τον νόμο της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις, η επίμαχη νομοθετική τροποποίηση δεν μπορούσε να δικαιολογηθεί από λόγους γενικού συμφέροντος.
- 32 Με την από 4 Οκτωβρίου 2011 διάταξη το Bundesverfassungsgericht απέρριψε την αίτηση του Finanzgericht des Landes Sachsen-Anhalt ως απαράδεκτη, κρίνοντας, μεταξύ άλλων, ότι προτού επιληφθεί της διαφοράς το δεύτερο έπρεπε να είχε υποβάλει στο Δικαστήριο το ερώτημα αν το άρθρο 2, σημείο 1, της αποφάσεως 1999/183 έθιγε ή όχι τις επιδοτήσεις για επένδυση στην περίπτωση των οποίων η δεσμευτική απόφαση για την πραγματοποίησή τους είχε ληφθεί το αργότερο στις 2 Σεπτεμβρίου 1998, η παράδοση όμως του επενδυτικού αγαθού έλαβε χώρα μετά την ημερομηνία αυτή.
- 33 Υπό τις συνθήκες αυτές το Finanzgericht des Landes Sachsen-Anhalt αποφάσισε να αναστείλει την εκδίκαση της υποθέσεως και να θέσει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:
- «Καταλείπει η [απόφαση 1999/183] στον Γερμανό νομοθέτη περιθώριο διακριτικής ευχέρειας όσον αφορά τη διαμόρφωση του περιεχομένου του άρθρου 2, δεύτερη περίοδος, σημείο 4, [του νόμου της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις], ώστε η διακριτική αυτή ευχέρεια να καλύπτει ρύθμιση που περιέχει ευνοϊκές διατάξεις για τις οικείες επενδύσεις, στην περίπτωση των οποίων οι μεν δεσμευτικές αποφάσεις για την πραγματοποίησή τους ελήφθησαν πριν την παρέλευση της προθεσμίας για την εφαρμογή της αποφάσεως [1999/183] ή πριν τη δημοσίευση των επίμαχων μέτρων στο [BStBl], η δε παράδοση του επενδυτικού αγαθού και ο καθορισμός και η καταβολή της επιδοτήσεως έπονται αυτής;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 34 Με το ερώτημά του το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινισθεί αν αντιβαίνει στο άρθρο 2 της αποφάσεως 1999/183 η χορήγηση ενισχύσεων για επένδυση σε επενδυτές στον τομέα της αλευροποιίας στην περίπτωση των οποίων η απόφαση για την πραγματοποίησή τους ελήφθη πριν την παρέλευση της προθεσμίας που τάχθηκε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας για τη συμμόρφωσή της με την απόφαση αυτή ή πριν τη δημοσίευση στο *BStBl* των λαμβανόμενων για τον σκοπό αυτό μέτρων, ενώ η παράδοση του επενδυτικού αγαθού καθώς και η καταβολή της επιδοτήσεως έλαβαν χώρα μετά την παρέλευση της εν λόγω προθεσμίας ή μετά την προαναφερθείσα δημοσίευση.
- 35 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της κύριας δίκης, το Finanzgericht des Landes Sachsen-Anhalt ζητεί να διευκρινιστεί, μεταξύ άλλων, πότε πρέπει να θεωρηθεί ότι χορηγήθηκε η ενίσχυση καθώς και ποιες απαιτήσεις απορρέουν από την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.
- 36 Επιβάλλεται, συναφώς, η υπόμνηση ότι το άρθρο 2, σημείο 1, της αποφάσεως 1999/183 επιβάλλει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας την υποχρέωση να μεριμνά ώστε, μετά την παρέλευση της δέμηνης προθεσμίας από την κοινοποίηση της συγκεκριμένης αποφάσεως, εν προκειμένω, μετά τις 3 Σεπτεμβρίου 1998, να μη χορηγείται καμία κρατική ενίσχυση για επενδύσεις στον τομέα της αλευροποιίας.
- 37 Πρέπει καταρχάς να υπομνησθεί ότι το άρθρο 108, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ προβλέπει ότι, αν η Επιτροπή διαπιστώσει ότι ενίσχυση που χορηγείται από ένα κράτος ή με κρατικούς πόρους δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, αποφασίζει ότι το εν λόγω κράτος οφείλει να την καταργήσει ή να την τροποποιήσει εντός της προθεσμίας που η ίδια καθορίζει. Η προθεσμία που μνημονεύθηκε στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως τάχθηκε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αποκλειστικώς προκειμένου αυτή να τροποποιήσει ή, εφόσον κρινόταν αναγκαίο, να καταργήσει τις επίμαχες ενισχύσεις.
- 38 Επιπλέον, η απόφαση 1999/183 δεν προβλέπει την ύπαρξη μεταβατικού καθεστώτος. Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι μετά τις 2 Σεπτεμβρίου 1998 η απαγόρευση της χορηγήσεως ενισχύσεων στον τομέα της αλευροποιίας είναι απαλλαγμένη αιρέσεων.
- 39 Ως εκ τούτου, το άρθρο 2, σημείο 1, της αποφάσεως 1999/183 δεν επιτρέπει τη χορήγηση επενδυτικών ενισχύσεων στον τομέα της αλευροποιίας μετά τις 2 Σεπτεμβρίου 1998.
- 40 Όσον αφορά το ζήτημα πότε χορηγήθηκε η επίμαχη επιδότηση για επένδυση, είναι σκόπιμο να επισημανθεί ότι οι ενισχύσεις πρέπει να θεωρηθεί ότι χορηγούνται κατά τον χρόνο που η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία αναγνωρίζει στον δικαιούχο το δικαίωμα λήψεώς τους.
- 41 Επομένως, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να κρίνει, με γνώμονα το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, πότε πρέπει να θεωρηθεί ότι χορηγήθηκε η επίμαχη ενίσχυση. Προς τον σκοπό αυτό, πρέπει να λάβει υπόψη το σύνολο των προϋποθέσεων που επιβάλλει το εθνικό δίκαιο για τη χορήγηση της επίμαχης ενισχύσεως.
- 42 Κατά συνέπεια, αν το σύνολο των εν λόγω προϋποθέσεων συνέτρεξαν το αργότερο έως τις 2 Σεπτεμβρίου 1998, η απαγόρευση που επιβάλλει το άρθρο 2, σημείο 1, της αποφάσεως 1999/183 δεν επηρεάζει την καταβολή του αντίστοιχου τμήματος της ενισχύσεως, στον βαθμό που η εν λόγω απόφαση δεν επιτάσσει την ανάκτηση των ήδη χορηγηθεισών ενισχύσεων. Αντιθέτως, αν όλες οι προϋποθέσεις συνέτρεξαν μόνο μετά την ως άνω ημερομηνία, η περί ης ο λόγος απαγόρευση τυγχάνει ανεπιφύλακτα εφαρμογής.

- 43 Κατόπιν τούτου, πρέπει να τονισθεί ότι στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να μεριμνήσει ώστε να μην καταστρατηγηθεί η απαγόρευση που επιβάλλει το άρθρο 2, σημείο 1, της αποφάσεως 1999/183. Όπως, όμως, διαφαίνεται από όσα εκτέθηκαν στις σκέψεις 8 έως 15 της παρούσας αποφάσεως, μεταξύ των προϋποθέσεων που επιβάλλει το γερμανικό δίκαιο για τη θεμελίωση του δικαιώματος σε επιδότηση για επένδυση συμπεριλαμβάνεται, εν πάση περιπτώσει, η προϋπόθεση ότι η επένδυση έχει ολοκληρωθεί. Επομένως, μετά την έκδοση της αποφάσεως 1999/183, το εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί να αποφανθεί ότι το δικαίωμα για τη χορήγηση της εν λόγω ενισχύσεως αποκτήθηκε κατά τον χρόνο που ο αιτών την ενίσχυση έλαβε την οριστική απόφαση για την πραγματοποίηση της επενδύσεως.
- 44 Πράγματι, λαμβανομένων υπόψη, ιδίως, του απαλλαγμένου αιρέσεων χαρακτήρα της απαγορεύσεως που επιβάλλει το άρθρο 2, σημείο 1, της εν λόγω αποφάσεως και της περιστάσεως ότι η προβλεπόμενη προθεσμία τάχθηκε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αποκλειστικώς προκειμένου αυτή να τροποποιήσει ή, εφόσον κρινόταν αναγκαίο, να καταργήσει τις ενισχύσεις και τα υφιστάμενα καθεστώτα ενισχύσεων ώστε να διασφαλιστεί η συμβατότητά τους με την εσωτερική αγορά, τυχόν ερμηνεία από τις εθνικές αρχές των προϋποθέσεων χορηγήσεως της επίμαχης ενισχύσεως κατά την οποία θα έπρεπε να θεωρηθεί ότι η εν λόγω ενίσχυση χορηγήθηκε σε χρόνο προγενέστερο θα ισοδυναμούσε με καταστρατήγηση της εν λόγω απαγορεύσεως.
- 45 Εξάλλου, το κατά πόσον μέτρο ενισχύσεως έχει χαρακτήρα κινήτρου ή όχι εξετάζεται στο πλαίσιο του ελέγχου της συμβατότητάς του με την εσωτερική αγορά (βλ., κατ' αυτή την έννοια, απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2011, C-544/09 P, Γερμανία κατά Επιτροπής, σκέψη 68). Επομένως, πρέπει να επισημανθεί επιπροσθέτως ότι το γεγονός ότι ο νόμος της 22ας Ιανουαρίου του 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις λειτούργησε ως κίνητρο για την πραγματοποίηση των επίμαχων επενδύσεων δεν είναι κρίσιμο όσον αφορά τον καθορισμό του χρόνου κατά τον οποίο πρέπει να θεωρηθεί ότι χορηγήθηκε η ενίσχυση.
- 46 Στον βαθμό, όμως, που το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης επιτάσσει, σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, τη χορήγηση ενισχύσεως όταν η οριστική απόφαση για την πραγματοποίηση επενδύσεως έχει ληφθεί πριν τις 3 Σεπτεμβρίου 1998, πρέπει να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή κίνησε στις 12 Ιουνίου 1996 επίσημη διαδικασία ελέγχου ειδικώς κατά ενισχύσεων για επενδύσεις στον τομέα της αλευροποιίας, οι οποίες είχαν χορηγηθεί δυνάμει του νόμου της 22ας Ιανουαρίου 1996 περί επιδοτήσεων για επενδύσεις και ότι η απόφαση για την κίνηση της διαδικασίας αυτής δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* στις 5 Φεβρουαρίου 1997.
- 47 Ακόμη και αν γινόταν δεκτό ότι ένας επιμελής οικονομικός φορέας θα μπορούσε πριν τη δημοσίευση αυτή να επικαλεσθεί δικαιολογημένη εμπιστοσύνη όσον αφορά τη χορήγηση τέτοιου είδους ενισχύσεως, δεν θα μπορούσε πλέον να επικαλεσθεί τέτοιου είδους εμπιστοσύνη μετά την εν λόγω δημοσίευση. Πράγματι, η κίνηση της επίσημης διαδικασίας ελέγχου υποδηλώνει ότι η Επιτροπή είχε σοβαρές αμφιβολίες όσον αφορά τη συμβατότητα της επίδικης ενισχύσεως με το δίκαιο της Ένωσης. Επομένως, από τη στιγμή αυτή κανένας επιμελής οικονομικός φορέας δεν θα μπορούσε να αναμένει πλέον ότι η ενίσχυση θα του χορηγούνταν επ' άπειρον.
- 48 Εντούτοις, για τους λόγους που εκτέθηκαν στις σκέψεις 46 και 47 της παρούσας αποφάσεως, η δημοσίευση στο *BStBl* του από 18 Σεπτεμβρίου 1998 εγγράφου δεν ασκεί επιρροή στο ζήτημα κατά πόσον στο πρόσωπο της προσφεύγουσας της κύριας δίκης συνέτρεχε εμπιστοσύνη αξία προστασίας.
- 49 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθεισών εκτιμήσεων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι αντιβαίνει στο άρθρο 2 της αποφάσεως 1999/183 η χορήγηση ενισχύσεων σε επενδυτές στον τομέα της αλευροποιίας όταν η απόφαση για την πραγματοποίηση των επενδύσεων ελήφθη πριν την παρέλευση της προθεσμίας που τάχθηκε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας για τη συμμόρφωση με την απόφαση αυτή ή πριν τη δημοσίευση στο *BStBl* των λαμβανόμενων για τον σκοπό αυτό μέτρων, ενώ η παράδοση του επενδυτικού αγαθού καθώς και ο προσδιορισμός και η καταβολή της επιδοτήσεως έλαβαν χώρα μόνο μετά την παρέλευση της εν λόγω

προθεσμίας ή μετά την εν λόγω δημοσίευση, σε περίπτωση που θεωρηθεί ότι η επιδότηση για επένδυση χορηγήθηκε μετά την παρέλευση της εν λόγω προθεσμίας. Ο καθορισμός του χρόνου κατά τον οποίο πρέπει να θεωρηθεί ότι χορηγήθηκε επιδότηση για επένδυση όπως η επίμαχη απόκειται στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο πρέπει να λάβει υπόψη το σύνολο των προϋποθέσεων που τάσσει το εθνικό δίκαιο για τη λήψη της επίμαχης ενισχύσεως και να διασφαλίσει ότι δεν καταστρατηγείται η απαγόρευση που επιβάλλει το άρθρο 2, σημείο 1, της αποφάσεως 1999/183.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 50 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

Αντιβαίνει στο άρθρο 2 της αποφάσεως 1999/183/EK της Επιτροπής, της 20ής Μαΐου 1998, σχετικά με κρατικές ενισχύσεις για τη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων που θα μπορούσαν να χορηγηθούν στη Γερμανία βάσει των υφισταμένων καθεστώτων περιφερειακής ενίσχυσης, η χορήγηση ενισχύσεων σε επενδυτές στον τομέα της αλευροποιίας όταν η απόφαση για την πραγματοποίηση των επενδύσεων ελήφθη πριν την παρέλευση της προθεσμίας που τάχθηκε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας για τη συμμόρφωση με την απόφαση αυτή ή πριν τη δημοσίευση στο *Bundessteuerblatt* των λαμβανόμενων για τον σκοπό αυτό μέτρων, ενώ η παράδοση του επενδυτικού αγαθού καθώς και ο προσδιορισμός και η καταβολή της επιδοτήσεως έλαβαν χώρα μόνο μετά την παρέλευση της εν λόγω προθεσμίας ή μετά την εν λόγω δημοσίευση, σε περίπτωση που θεωρηθεί ότι η επιδότηση για επένδυση χορηγήθηκε μετά την παρέλευση της εν λόγω προθεσμίας. Ο καθορισμός του χρόνου κατά τον οποίο πρέπει να θεωρηθεί ότι χορηγήθηκε επιδότηση για επένδυση όπως η επίμαχη απόκειται στο αιτούν δικαστήριο, το οποίο πρέπει να λάβει υπόψη το σύνολο των προϋποθέσεων που τάσσει το εθνικό δίκαιο για τη λήψη της επίμαχης ενισχύσεως και να διασφαλίσει ότι δεν καταστρατηγείται η απαγόρευση που επιβάλλει το άρθρο 2, σημείο 1, της αποφάσεως 1999/183.

(υπογραφές)